

de trobar «*su adecuado molde constitucional*», el qual, afirma, no fou ni el del centralisme vuitcentista, ni és el de l'Estat de les autonomies— es tanca amb la famosa frase sobre la unitat de l'Estat, salvada en els grans principis, els grans vincles —una mateixa monarquia i un mateix parlament—, que va circular en diverses ocasions per les Corts del segle XIX. L'autor la rescata, per tal de reclamar un tractament dels fets diferencials que en supere la reducció a les pautes autonòmiques que preveu la Constitució.

L'obra es clou amb dos escrits breus —del nacionalista Joseba Arregui i el socialista Jesús Eguiguren— sobre el valor actual dels drets històrics, que contenen, segons el primer d'ells, possibilitats no explorades per a superar la integralitat de l'Estat nacional espanyol i que representen, en opinió del segon, un punt d'encontre de totes les forces polítiques basconavarreses en el procés de normalització i pacificació del país. Tot plegat, una obra concebuda com espai d'encontre entre història i política. Una obra, doncs, per al debat i la reflexió, tant històrica com política.

CORO RUBIO POBES

Universitat del País Basc

Josep TORRÓ, *El naixement d'una colònia. Dominació i resistència a la frontera valenciana (1238-1276)*, Institut de Cultura Juan Gil-Albert/Diputació Provincial d'Alacant/Universitat de València, 1999.

Enric GUINOT, *Els fundadors del regne de València*, 2 vols., València, Edicions Tres i Quatre, 1999.

Constitueix un lloc comú dir que l'obra o les obres ressenyades tenen una gran importància, i que aporten grans innovacions al coneixement. En aquest cas, dir això no forma part dels ditiràmics elogis que se suposa que ha de repartir l'autor de la ressenya. Es tracta, *realment*, de dues obres fonamentals del medievalisme valencià, tal com veurem a continuació. I, tot i tractar-se d'obres molt diferents per contingut, metodologia i intencions, tenen una sèrie de punts en comú que no fan arbitrària la seva inclusió en la mateixa ressenya, malgrat que aparentment només coincideixin en la cronologia.

L'obra de Josep Torró és una adaptació resumida de la seva tesi doctoral *Colonització feudal i resistència andalusina al Regne de València. La frontera meridional (1238-1277)*, llegida a la Universitat de València al 1996, i Premi Ferran Soldevila d'Investigació Històrica, 1997. Amb aquesta publicació, Torró culmina una llarga sèrie de treballs sobre la conquesta i colonització de la regió citada.¹ Aquests estudis es poden inserir, simplement, dintre de la llarga literatura sobre la «reconquesta» de València, a la qual hom ha de reconèixer una gran taxa de fertilitat, des de Sanchis Guarnier a R. I. Burns. Estem, doncs, davant del que hom podria qualificar, de manera eclèctica, innòcua i acadèmica com «una altra interessant aportació»? *Realment*, no. Aquest llibre no encaixa dins d'aquesta tranquil·litzadora classificació, ni ho pretén. Per començar, ni el llibre ni l'autor tenen res a veure amb «l'acadèmia» institucionalment parlant. Josep Torró és un historiador que comença a deixar de ser inclòs dins d'aquella divertida taxonomia

1. J. TORRÓ, *La formació d'un espai feudal. Alcoi de 1245 a 1302*, Diputació de València, 1992.

de «joves promeses», perquè ja no és tan jove i, sobretot, perquè ja és lluny de constituir una promesa. El seu abultat currículum és una aclaparadora realitat que en una «acadèmia» com la valenciana, o l'espanyola en general, no ha estat, naturalment, valorada, i, naturalment, a hores d'ara, Josep Torró és lluny de poder-se integrar a la universitat espanyola.

Dèiem que l'obra de Torró difícilment pot ser interpretada com una «valuosa aportació», perquè se surt per la seva originalitat de plantejaments i metodologia del que constitueix el medievalisme acadèmic espanyol i valencià. L'objecte del seu treball no és la «re-conquesta» o la «re població», ni tan sols el «territori» sobre el qual aquestes s'exerceixen, sinó una reflexió d'abast molt més profund: ¿de quina manera, quins mecanismes, duen al fet que el sistema feudal imperant a Catalunya i Aragó organitzi les formes de poblament i de producció de renda dels habitants del regne de València després de la conquesta feudal? L'autor, en un magnífic pròleg (introducció) ens assabenta de quelcom que els autors ibèrics sovint obliden, i és que la «reconquesta» de València (per a quan aquesta espúria expressió quedarà definitivament substituïda per «conquesta feudal d'al-Andalus», com l'autor i altres preconitzen, i no des de fa quatre dies?) no és sinó un episodi més de la creació de l'occident feudal, igual que les croades, l'expansió alemanya a l'est o, fins i tot, la imposició dels saxons sobre els celtas de l'oest i nord de Gran Bretanya i d'Irlanda (Bartlett). L'autor, bon coneixedor de l'armament de l'època i de quelcom segurament més interessant, que és el context sociopolític que el produïa, aporta una visió magnífica sobre la superioritat tàctica i armamentística de les bandes feudals sobre els musulmans, incapaços de generar exèrcits que tinguessin la cavalleria armada com a puntal, malgrat estar molt lluny de la indefensió que sovint s'ha argumentat (eficàcia en l'ús de la ballesta i la cavalleria lleugera).

Però, al meu parer, la millor aportació de Torró s'exerceix en dues línies argumentals que difícilment l'autor hauria assolit de tractar-se tan sols d'un historiador «documentalista», ja que el seu ús d'una metodologia en què es combina el documentalisme amb l'arqueologia extensiva el duen a reinterpretar innovadorament dos aspectes tan fonamentals com la permanència del poblament mudèjar i el paper de la població cristiana dintre del nou espai feudal.

Torró trenca amb la tradicional interpretació de la permanència dels mudèjars: no hi ha tal cosa. Les comunitats mudèjars que romanen al Regne de València no són una pervivència de les antigues comunitats andalusines, que han estat deslocalitzades i desorganitzades pels conqueridors. Es tracta, de fet, del fruit d'una deportació que dona com a resultat un nou emplaçament, en llocs estratègicament productius alhora que indefensos i fàcilment controlables. En aquest sentit, és bàsic el segon aspecte, el de l'assentament de les comunitats «cristianes», la finalitat de les quals és, fonamentalment, el control de les comunitats indígenes productores de renda. Qualsevol interpretació de les «llibertats» (franqueses, exempcions, etc.) de què gaudeixen els nous pobladors del regne s'ha d'interpretar en aquesta clau.

De la mateixa manera, Torró analitza els problemes monetaris del regne de València. Efectivament, la moneda no és un instrument neutre, i els poders feudals i monàrquics la utilitzaven com una forma més de drenar renda. Tant la creació de la moneda reial valenciana al 1247, com la «pervivència» i encunyació de millaresos són interpretats en aquest sentit. Torró arriba a analitzar, amb minuciosa precisió, el procés mitjançant el qual els pagesos musulmans, en funció de la fiscalitat, es veien obligats a comercialitzar determinats productes de la seva collita (panses, etc.) per tal d'obtenir aquella moneda «falsa» encunyada pels agents de Jaume I, els millaresos, la funció

dels quals havia estat sempre atribuïda a suposats intercanvis comercials amb el nord d'Àfrica (Mateu Llopis, Dufourcq, etc.).

El treball de Torró, de tota manera, no ha sorgit del no-res, sinó que parteix d'uns plantejaments que ja van ser formulats, entre d'altres, per Pierre Guichard o Miquel Barceló. Guichard, segurament una de les figures més revulsives del panorama medievalista espanyol dels setanta, és, al mateix temps i per aquest mateix motiu, una de les «bèsties negres» de la historiografia conservadora valenciana, que considera la seva figura com la d'una espècie d'intrús estranger «*a-quien-nadie-ba-dado-vela-en-este-entierro*». No deixa de ser incongruent que la figura més emblemàtica del medievalisme valencianista conservador, que retreu a Guichard no entendre la realitat valenciana per ser estranger, sigui un altre estranger, el pare R. I. Burns.

I és que, com apuntava abans, l'intent de Torró és molt més ambiciós que explicar com es produí una conquesta i una repoblació. De fet, es tracta de reinterpretar un dels problemes més importants de les ciències socials, el de l'origen del capitalisme des del feudalisme, subjugant o eliminant les altres formes d'organització socioeconòmiques. Dotar la societat de Sharq al-Andalus d'una estructura diferent d'aquell confús protofeudalisme dels regnes de taifes, on una minoria eslava, que recitava poemes en àrab i cultivava bells jardins amb obres hidràuliques de temps romans, mentre el poble ras parlava mossàrab, que és el tipus d'historiografia que no planteja problemes, no és simplement denunciar l'expansió feudal. D'això ja en fa set segles, i poc hi ha per denunciar. Però és aportar llum a com funciona la societat actual, descendent directa d'aquella societat feudal i expansiva que anorrea les formacions socials tributàries de forta empenya tribal i clànica. És aportar llum a com funcionen unes formes d'explotació que van succeir a d'altres, molt possiblement menys dures i aclaparadores (ai las, el progrés!), i no pas crear un higiènic passat on les seqüències cronològiques entre ètnies, llengües i religions ho expliquen tot.

L'obra d'Enric Guinot s'inscriu en un context força diferent. Si el primer llibre ressenyat és un llibre que permet obrir una important polèmica, el segon simplement la tanca. L'obra com a medievalista d'Enric Guinot és més que considerable: des dels seus primerencs treballs sobre la colonització del nord del País Valencià per l'orde de Montesa,² fins a l'immens recull de cartes de poblament,³ Guinot ha treballat amb gran eficàcia el procés de colonització per part dels conqueridors. Aquest autor ha interpretat el feudalisme valencià en claus innovadores i de vegades, àdhuc incòmodes. De fet, explicar la «reconquesta» i la creació del reialme de València com a formes de l'expansió del feudalisme europeu i particularment català (aspecte que Guinot va compartir amb altres medievalistes valencians, com ara Antoni Furió o Ferran Garcia-Oliver) va constituir, en el seu dia, una aposta arriscada. Malgrat algunes crítiques injustificades, la «normalització» del feudalisme valencià no va consistir en una aplicació mimètica de les teories sobre el feudalisme de Guy Boiso de Pierre Guichard. La complexitat dels aspectes més tècnics ha estat acuradament analitzada per Guinot, qui ha palesat aspectes tan decisius com ara la importància de l'establiment emfitèutic o la forma de «repoblació» a partir de cartes de poblament que fixaven la fiscalitat.

És precisament aquest enorme coneixement de les fonts documentals dels segles XIII i XIV valencianes el que dugué l'autor a emprendre aquesta obra, magníficament

2. E. GUINOT, *Feudalismo en expansión en el norte valenciano. Antecedentes y desarrollo del señorío de la orden de Montesa, siglos XIII y XIV*, Diputació de Castelló, 1986.

3. E. GUINOT, *Cartes de poblament medieval valencianes*, Generalitat Valenciana, 1991.

editada per Tres i Quatre. Guinot, com tants d'altres, estava simplement tip de la polèmica, políticament forçada, sobre els «orígens» del País Valencià, i de tota la cornua de tòpics que esquitxaven qualsevol intent racional d'aclariment. Des del *mossàrab* a l'*aragonesisme*, tots els mites de la dreta blavera i anticatalanista, en una paraula.

La tècnica del llibre és senzilla i, de tan senzilla resulta demolidora. L'inventari i anàlisi dels cognoms dels primitius habitants del regne (els *fundadors*) dóna lloc a una única possible conclusió. Hauria de ser suficient i definitiu. No ho serà, però. Ja fa temps que aquest debat va perdre, almenys des d'una de les trinxeres, tota resta de racionalitat.

Els únics dubtes que planteja aquesta obra deriven, precisament, de la simplicitat del seu plantejament. L'autor, pels seus treballs previs, es constituïx en un excel·lent coneixedor de la documentació generada pel procés de «repoblació» valencià que apareix en aquesta ingent massa documental. I d'aquí deriven les objeccions que s'hi puguin posar, que segurament a l'autor li semblaran, per raó del seu propi coneixement del tema, irrelevantes. L'antroponíma, que usa com a eina fonamental d'anàlisi i classificació, resulta indispensable per al coneixement de societats com la descrita, però presenta nombrosos problemes de manca de definició, particularment quan hom analitza antropònims de zones molt properes i de parles semblants. En primer lloc, a mi no em queda excessivament clara la distinció entre pobladors d'origen català i d'origen aragonès en alguns casos. Però és un segon aspecte, el dels abundants antropònims detectats per l'autor com a occitans, els que plantegen més problemes. La constant immigració occitana, tant cap a Catalunya com cap a l'Aragó, faria que molts antropònims d'aquests dos territoris tinguessin un origen occità més o menys remot, però això no implica que els seus portadors ho fossin.

Tot i això, l'autor n'és ben conscient (pàgs. 97 i ss.), i no tinc inconvenient en assentir amb ell en el fet que, malgrat les múltiples excepcions que hi pugui haver, el valor de la mostra està justament en el seu caràcter agregat, i que és precisament això el que fa que les seves conclusions, *grosso modo*, no s'hagin de revisar gaire.

RICARD SOTO I COMPANYY
UB